

Ata Mäneli -8/ romanyň dowamy

Category: Kitapcy, Romanlar, Sözler

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Ata Mäneli -8/ romanyň dowamy * * *

Mergen süriniň sagyndan aýlandy-da, kese depäniň gerşine dyrmaşdy. Güne seretdi. Daňyň atanyňa ýoňsuz salym geçipdi. Şonda-da wagt irdi. Kuýaş guşluk ýerine-de göterilmändi. Çopan nazaryny sürä tarap sowdy. Goýunlaryň garny arkasyna aýlanypdyr. Olar dokmäde görünýär. Ygşyldap oturan ýylaga agyz urýany ýok. Kellesini sazagyň saýasyna sokany, gäwüş gaýtarýany welin kän.

Mergeniň ýadaw ýüzi az-kem ýagtyldy. Indi sürini guýa tarap öwürseňem boljak. Dok goýunlar pytramaz. Suwa tarap sozular gider. Çolugam nahar ataryp ýörendir. Taňka-da otdadyr, lygyr-lygyr gaýnap durandyr. Ajy demlenen çaýy içseň, günüň howry peselen ýaly bolar. Çaýyň keýpi sowulmanka-da, Mergen ýola düşer. Bir gijelik oba baryp gaýdar. Ata Mäneliniň pendini tutar. Hallygözeliň gözüne siňňitli sereder. Bärde çolugam ýeke bolmaz. Guýudan suw çekýän goja süriniň golaýynda bolar. Guýa ýetmek, demini alan çaýy içmek, bu gün Mergene nesip etmedi.

Çaly duýdansyz peýda boldy. Göwnüňe bolmasa, ol çägäniň göwsüni ýaryp çykan ýalydy. Derden-çaňdan ýaňa atynyňam-özünüňem reňkini saýgaraýmak kyndy. Ýigit batgyn ýolda bedewi gaýgyrmandy.

Çaly atdan düşdi. Birbada syr bermejek boldy. Kaddyny dikeltdi. Ýylgyrdy. Emma saly basym gowşady. Ysgynsyz dillendi:

– Salawmaleýkum!

Mergeniň depesindei sowuk suw guýlan ýaly boldy. Çalyňyň sesinde agy bardy. Özem uzak ýoly ylgawyna geçen ýaly. Demi-demine ýetenok. Atam, özem elenip dur. Gan-petsiz dodagy titreyär. Gözleriniň owasy gitdigiçe nemlenýär...

Çalyňyň hoş habar getirmändigi görnüp durdy,

Mergeniň ini jümşüldäp gitdi. Ol ýaýdançlyoýlandy:

–Obada bir apat-a gopupdyr. Hernä abraýlysy bolsun-da. Hallygözeliňbir başy sagmyka? Toýlydy özem...

Çaly ýaryk-ýaryk bolan dodaklaryny ýalap durdy. Ol dillenjeye, ajy habary orta atjaga meňzänokdy. Dogrusy, oňa gurbaty çatanokdy.

Mergen özüne zor salyp ardynjyrady. Däbe-dessura eýerip myhmanyň atyny tutdy:

–Çaly, saglykmydyr? Oba-gara gurawçylykmy? Hally sag-gurgunmy? Myhman Mergeniň ýüzüne dogry garap bilmedi. Iki gözünü ýere dikip gepledi:

–Obada... obada... Häzir-ä... – Çaly dodagyny dişledi-de, dymdy. Mergen dostunyň çigninden şapba tutdy:

–Çaly, hany başyňy göter. Obada nähili hekaýat gopdy? Gönel, dost.

– Ýeri, nähili apadyň gopandygyny nädip aýtjak? – Çaly içden özelendi. – Diliň öwrülse, aýdarsyň-da.

Aýtmalydy. Gepe öwrüm bermegiňýeri dälidi. Mergen agyr ahwalaty aňy, ýüregi bilen syzyp durdy. Çaly ýüregine daş baglady:

–Men, Mergen, şum habar getirdim. – Çaly uludan demini aldy-da, ýene ýüzünü aşak saldy.

Mergen sabysyz gepledi:

–Aýt. Didämi hun etme. Aýt, tizräk.

Çaly sakynyp, sandyraklap habaryny berdi:

–Hal... Hally... Hallygöz... pahyr gaý... gaýtdy. Mergen ajy habaryň aýylganç manysyna birbadadüşünmedi:

–Hally gaýtdy? Nirä?

Çaly iki elini ýüzüne tutdy-da, çägäniň üstüne çökdi. Uly sesi bilen aglady:

–Waý, naçar dogan-eý! Kysmatyň ýamana çekdi-leý! Ýürek-bagryny dilip gelýän agy sesi şum habaryň manysyny aýan etdi. Mergen döşünde peýda bolan kütek agyryny duýdy. Duran ýerinde çaykandy. Sag eli bilen bokurdagyny sermeledi-de, ýuwaş-ýuwaşdan çägäniň üstüne çökdi. Ol agras dem alyp, birhowa gözlerini ýumup oturdy. Onuň ýogyn barmaklary aljyraňny titreýärdi.

Soňky günlerde çöl gazabyna tutupdy ürgünçäre gor ýaly gyzdy. Şemalam ýalyn bolup çabrady. Emma Mergen häzir petiş howanyň

ezýetini duýmaýardy. Durmuşam, tebigatam onuň üçin öz ylgawyny-täsirini togtadypdy. Hasrat çopanyň ýüz keşbinem göz ýumup-açasy salymda özgertdi. Hemişe açyk, ýaraşykly ýüz häzir janly damarlary gyrylan ýalydy, hereketsiz doňup durdy...

Mergen indi hiç wagt Hallygözeli görüp bilmez. Onuň syratyna-da guwanyp bilmez. Bu pikir ýowuzdy. Ýigidiň ýüregini paralap durdy. Ýigit gelniň näzijek ýüzüni, gara gözlerini, ýygna dodaklaryny göz öňüne getirýär. Indi ol gözler gaýdyp gülmezmi? Mergeniň kalbyňa röwşen duýgulary çäýmazmy? Çopan indi Hallynyň näze-öwüşgine baý sesini eşitmezmi? Ter beden, ýaraşykly syna bu gün gara ýeriňki bolaýmalymy?

Hallygözel Mergen ýetim üçin dünýäniň örküdi. Heý, ynsanam bir ööksüz ýaşap bilermi?

Mergen gözlerini açdy. Gyzgyn howany nebsewürlik bilen demine dartdy. Başyny göterdi. Ol häzir gaýgy-hasratdan aýňalan ýalydy. Onuň Hallygözel barada söz açasy, hakykaty bilesi gelýärdi. Haýsy dert gelniň ölüm pillesini tutdurdyka? Ýa göwredäki çaga aýrylyp... Bu pikir Mergeniň halys haýyny aldy. Ol Çala ýaýdançly garady. Myhman çopanyň görejindäki nalany-da, soragy-da gördi. Ýuwduňp-ýuwduňp söz açdy:

–Hallygözel sütem gördi.

Mergen allaniçiksi boldy:

– Sütem gördi? Kimden?

–Durdy gojukdan.

–Gojuk doňýürekdir welin... Hallygözel näme günä iş etdi? Aýyp işde görüldimi? Hally toýlydy ahyryn! Toýly gelne el götermek... Meň-ä aklym çatanok. Anygrak geple.

–Ol... Durdy... häki... Halla el göterenok.

–El göterenok? Onda Hallynyň ýüregine agram saljak söz aýdandyr-da?

–Ol... gojuk... Mergen, dogan... – Çaly uly sesi bilen nalady. – Dilim baranok. Aýtmaga dilim öwrülenok. Ynsabym göterenok. Ol... – Dilim baranok? – Mergen howsala bilen dillendi. –Sen näme diýjek bolýaň?

Çaly dymdy. Mergen ile-ymmata sygmajak bir zadyň bolandygyny aňdy. Neneň aňmasyn? Türkmeniň haýsy zady diline almagy ejap edýändigini ol bilýärdi. Çopanyň gursagyndaky kütäk agyry kem-

kemden ýiteldi. Ol döşüni tutup, çägäniň üstüne süýndi. Onuň ýüzi Çalynyň gözünüň alnynda gara-örtboldy. Gözleri açykdy. Emma çopanyň görejinden dirilik alamaty öçen ýalydy: nazary sowukdy, parhsyzdy. Çopan güýlünen goýun dek titreyärdi...

Mergen aýy habaryň zarbasyndan haýal aýňaldy. Kynlyk bilen dikelip oturdy. Ýöne ýerinden turup bilmedi. Bil oňurgasy ýazan dek, iki elini ýere diredi. Çala delmuryň garady. Myhman dostunyň näme isleýändigini aňdy. Kynlyk bilen dil açdy:

–Durdy gojugyň seň tamkepbäňden çykyp gelýänini gördüm.

–Haçan?

–Öten gije, daňa ýakyn. Özüm haram işde tutulan dek boldum.

– Gapyny Hallyň özi açdymyka?

–Hally haram keýpe ten beren däldir. Gojuga gujak açan bolsa, özüni heläk etmezdi.

–Sen Halla betgüman däl-dä onda?

–Senden gizläp nädeýin. Ilki betgüman boldum. Soň... ökümdim. – Çaly birsellem dymdy. –Nätjegimi bilmän durkam, Hally daş çykdy. Men düýe garymyna tarap çekildim. Hally bir säginjek ýaly etdi-de, бага tarap gitdi. Daň atdy, Hally yzyna köwlenmedi. Jahan ýagtyldy, gelmedi. Men yz çaldym. Yz Murgabyňkenaryna bardy. Şol ýerde Hallynyň maňlaý daňysy ýatyr eken. Onuň duran, garaşan ýerinde gan tegmillerini gördüm. Bigänäniň gözidüşmesin diýip, ganyň üstüne gum sürdüm. Derýa bolsa parahat akyp ýatyr. Ine, bolany. – Çaly uludan demini aldy-da, elini goltugyna sokdy. – Hallygözeliň ynsaby päk eken. Ol öz abraýyny gorap bilmänine namys edene meňzeýär. – Çaly goltugyndan könelişen ýaglygy çykaryp, Mergene uzatdy.

Çopan ýaglygy emäý bilen aldy. Ony awap duran döşüne oýkady. Tanyş, mährem ys Hallygözeliň saçynyň ysy onuň burnuna urdy. Mergeniň gözleri nemlendi... Ahmyr, ökünç onuň ýüregini para-para etdi. Gelnäň görejine siňňin garamagyň, ýürek urgusyna mähir bilen, duýgy bilen diň salmagyň deregine çak urmak, çen tutmak. Akla sygasy zatmy? Garyplyk-ýoksuzlyk Hallygözeli kiçeldendir, ýüregine agram salandyr diýmäge Mergeniň neneň dili bardyka? Näme, ol Hallygözeli tananokmydy? Onuň sabyr-takatlydygyny bilenokmydy? Onuň baş baýlygy ojagydy, Mergendi ahyryn!

Bu ýerde şeýle bir geň galasy zat hem ýok. Garyplyk Mergeniň özünü kiçeldýärdi. Buýsançly ýüregine agram salýardy. Ýaş ýigit özünden çen tutupdy.

Şonuň üçinem ol ömür ynjalmaz. Öz säwligini ötülmesiz günä saýar. Ata Mäneliniň pendini tutup, oba günübirin atlanmandygyna şol öküner ýörer. Hallygözeliň aljyraňňy, howsalaly nazary hiç wagt gözüniň öňünden gitmez. Öz-özünü ýazyklar. Häzir welin, ol Durdy gojuga azm urýardy:

– Haram, azgyn. Mende gözüň eglenen däldir. Ýetimdir, ýekedir diýensiň. Dur bakaly, sen. Gunça gyzyň süýrärin. Namysyň depelärin. Hallynyň öňündäki ýazygymy ýuwaryn, nejis.

Çaly Mergeni köşeşdirmäge synandy. Elini onuňçignine goýdy:

–Dogan bi ýerde ýazykly az däl. Ýöne, özümizi soň gamçylaly. – Çaly Mergene dogrulyp garady.– Öňde synag kän, häli. Hallynyň jesedini tapmaly.

–Ol özünü derýa oklaýdymyka? – Mergen umytly dillendi. – Atasy öýüne giden-ä däldir-dä?

–Atasy öýünde ýok. Ýitig mal gözlän bolup bardym. Atasy öýi zatdan habarsyz. Meň şolardan gelşim.

–Hally onda derýanyň goltugynda-da. – Mergen başyny gaharly ýaýkady. –Ýok, dost. Derhal ar almaly. Ar alman Hallyna ýerlemen. Ol göründe rahatýatyp bilmez.

–Mergen. – Çaly erjel gepledi. – Hallygözeliň eti seniňkidir. Süňki atasynyňky bolar. Sen ajy hakykaty olardan gizleseň, Durdynyň üstüne ýeke sürünseň, olar ynjar. Seň olardan aýra ar-namysyň ýok ahyryn. Gowusy, men seni Hallygözeliň obasyna aşyraýyn. Galan maslahaty şol ýerde bişireli. Ar-namys dawasynda iki adamyňaklyndan köpüňki ýagşydyr.

Mergen oýa batdy. Çaly bir zatda mamlady: Durly Hallygözeliň atasynyňam namysyny depeläpdi. Bolan wakany eşitseler, olaram ýaraga ýapyşar. Iki tarapam türkmen. Ar-namys iki tarap üçinem mukaddes. Iki tarapda-da üýşendiriji güýç bar. Iki oba iki tire çaknyşar-da, üýşendiriji güýç bolmazmy? Zyna, sütem eden Durdudyr welin, onuň kössi köp adama ýeter. Ar-namysyň ody uçgunly bolar...

Mergen göwnüni bire baglady. Ol taýagy Çala uzatdy:

–Çaly, ynha taýak. Goýunlary örüz-de, guýa tarap kow. Çoluk

şol ýerdedir. Sürini çoluga tabşyr-da, oba tarap haýdaber.

Çaly aňk-taňk boldy:

–Sen näme, meň bilen oba gaýtjak dälmi? Hallygözeliň atasyna näme diýeýin?

–Sen olaryň obasyna barma. Iki obany garpyşdyrmaly. Onsuzam, il-günüň kösenýän ýeri az däl.

–Sen, dost, aklyňa aýlan. Ýeke özüň aljak galaň bolmaz. Durdy seni oba girmänkäň tükgerder.

–Gojuk maňa ýarag çenemäge ýetişmez. Sen, Çaly, diliňe berk bol. Namys ody wagtyndan öň tutaşmasyn. Men gitdim.

–Sen nirä gitjek? Hiç bolmanda, şony bir aýt.

Mergeniň jogaby gysga boldy:

–Ar almaga. Durdy gojugyň gunçasyny tirmäge.

–Eý, Taňrym! – Çalyňyň sesi aljyraňňy ýaňlandy. – Çydamsyz hasrat ony aňdan-huşdan kesen-ä däl-dir-dä?

Mergeniň aňy-pähimi durudy.

Mergen Hallygözeliň ýagty ýalançydan gaýyp bolandygyna henizem ynanyp bilmeýärdi. Çölüň gumak ýoluny söküp barşyna, ol ezýetli pikirlerden ara açjak bolup synanyşýar. Depedir gollara ser salýar. Ýöne, näme, nirä seretse, Hallygözel salgym atyp görünýär...

Hallygözel derýanyň kert kenarynda dur. Gijäniňbarha ýukalýan garaňkylygyna duwlanyp dur. Wah, tümlük ömür ýukalmasa, syrylmasa bolmaýarmy? Onda Hallygözelem ýakyn-ýadyň gözünden gaçyp, namysdan ýaňa kiçelip, ýanyp ýörmezdi. Garaňkylyk ony hemmeler bilen deňlärdi...

Gelni tanaýmak kyndy. Gazabyň-ezýetiňzyyonuňdurkuna-keşbine siňipdir. Alaça köýnek sal-sal. Ýüpekkimin ýumşak saçlar örümden çykypdyr, bulaşypdyr. Hemişeki açyk, nurana ýüz tutuk, gamgyn. Narynç ýaňaklar solupdyr. Ýuka gabaklar ýellenipdir. Olar serpigenok.

Gözde-göreçde durmuş höwesini bolmasa, gabak neneň serpiksin?

Gelin perişandy. Ýöne ol Mergeniň gözüne öňküsi dek zybody. Bimisil zybody. Gelin bilen sürlen gysgajyk döwran ýadyna düşende, ýigit sowan kalbynda, gysylan ýüreginde ýakymlyja ýylylyk, howur syzdy. Ol howur gelniň gül bedeniniň, mähriniň howrudy. Täze ýuwan saçyň ysy-da, Mergene, gör, nähili hoş

ýakýardy. Ýigit gelniň boýnundan gol salanda, özüniň ýekedigini, gojuga elgaramadygyny, köp-köp hunabalary ýuwdandygyny unudýardy. Durmuşyň ajysynyň azalyp, süýjüsiniň köpelendigine ynanýardy, Ol umyda gaplanýardy. Hany şol umyt? Muhabbet, mähir diýilýän zadam amanat eken. Ajy, minnetli durmuş bolsa baky. Mergen üçin aýralygam, hasratam baky bolar... Agyr, jepaly oýlar Mergeniň bagryna gan öýdi. Ol atygsap duran nazaryny ýene-de derýanyň kenaryna dikdi. Onuň ýüzüneýalyn çabran dek boldy: niredendir bir ýerden Durdy peýda boldy. Onda ýeňijiniň tutumy bar. Ine, ol Hallygözeliň çomuç ýaly bilegini aýasyna aldy. Sülük barmaklary ýekän-ýekän sypalady. Gelni özüne çekdi. Al öwsüp duran ýaňaklardan içgin-içgin öpdi. Mergeniň göwnüne Hallygözelem Durda tarap owsunan dek boldy. Göherdiň yşky-höwesi bat aldy. Gelniň boýnundan gol saldy. Mergen gözlerini ýumdy. Dişlerini gysdy... Birdenem bolsa, Hallygözeliň azap gören bedeni, hazan ýeli öwsüp duran ýüzi täzeden huşuna gelip geçdi. Ýigidiň ýüregi giňedi. Hallygözel Durdyny mähir bilen çoýan bolsa, sütem görmezdi. Ol tämiz tenine hapa el urdurmajak bolup, gazaba-jebre sezewar bolandyr... Mergen utandy. Sähelçe wagt erkini şübhä basdyrany üçin özüni aýyply saýdy. «Bigaýrat, akmak» – Mergen özüni kötekledi. – Perişde ýaly gelne münkürlük edýäňmi? Ol saňa biwepa bolsa, özüni ölüme buýurmazdy. Ynsabyny ýuwdardy-da, seňem, oýnaşynyňam göwnüni awlar ýörerdi. Gabahat işden seň habaryňam bolmazdy. Suwda yz galmaýar ahyryn! Onsoňam, sen oba baraňda şoruň depäne çykyp bararsyň. Gelniň oturyp-turşuna syn etmäge kararyň ýetmez. Gepe-söze-de ýer bolmaz. Seň bedeniň dil açar. Gelin bolsa, seni öňküden-de hyjuwly gujaklardy. Posalary öňküden-de howurly bolardy. Näzi-kereşmesi seniň kalbyňda şübhä ýer goýmazdy. Sen aldanan arslana meňzärdiň. Arslan aldansa, it ysgan suwa bakar.

Asuda agşam. Duýgy-damarlaryňy sypalap, oýaryp duran howa. Bagda saýraýan bilbilleriň söýgi mukamy. Suwy süýjän miwäniň ýakymly ysy. Şemala tolkunýan bugdaýyň ygşyldysy... Bularyň her biri Hallygözele durmuşyň ýakymyny-sapasyny ýatladaýjak ýalydy. Ýok. gelniň hiç bir zatda nazary eglenmedi. Ol kirkimirsiz gyzlyk döwrünem, Mergen bilen geçirilen datly

günlerem ýatlamady. Arada Durdy gojuk durdy. Hallygözel iň soňkuja geçmeli ýoluny – kenar bilen suwuň aralygyny nazary bilen ölçedi. Bary-ýogy üç gulaç. Ölümiň şeýle ýakynlygy gelni gorkuzmady. Onuň kalbynda röwşen aýdyňlyk bardy. Ol öz ynsabynyň, ýüreginiň götermedik dünýäsinden dirikä ýüz öwrüpdü...

...Mergen sakga daýandy. Iki eli bilen gözünü tutdy. Emma oňa otly köýnek geýdiren görnüş üýtgemedi: Hallygözel kert kenardan atylyp gaýtdy. Derýa bir güžžüldedi, tolkundy. Perişde kimin päk gelni sowuk gujagyna gysdy-da, ynjaldy...

Mergen duran ýerinden öňe okduryldy. Ol indi ýoly yzarlamayardy. Biýol gitdi. ýürek-bagryňy ezyňan pikirler ýigide eýgertmedi. Diline itergi berdi:

–Eý, Kadyr Huda! Armanly ölümi dep etmägesende alaç ýokmudy? Ýa seň önünde biziň günämiz çökdermidi?

Mergen Hudaýa nadyllyk bildirendigini aňýardy. Emma tisginmedi...

Nöker ak öýüň keçe tutusyny galdyrdy. Pessaý seslendi:

–Gir. Serdar içerededir.

Mergen bosagadan ätiýaçly ätledi.

Öýde iki adam otyrdy. Olaryň ikisem kelte. Ikisem dykyz. Ýüzlerinde-de şepagat ýok. Bularyn haýsy Ata Mänelikä?

Mergen duýdansyz zarbada heniz aýňalmandy. Oý-pikirem dagynyk. Göreçlerem gubarlap dur. Ýogsam Mänelini bir gören gaýdyp unutmayardy. Ýyllar hatarlanyşyp geçer. Ata Mänelini göz ýumup-açasy salym gören adam onuň. boldumly ýüzüniň, giň, açyk maňlaýynyň, agras nazarynyň bolandygyny aýdar. Şol agraslygyň, aňyrsynda ýoňsuz güýjüň, demir ýaly erkiň bardygyny duýar. Şol güýç, şol erkem kelte, dykyz pyýada pälwan sypat berýärdi. Ýakymsyz dymşlygy gap böwürde oturan pyýada bozdy:

–Ýagşy ýigit, gel-de, geçiber.

Mergen hata iş eden oglanjyk dek gyzardy, bosagadan salam-heliksiz ätländigini ýadyna düşdi. Säwligini düzetmäge howlukdy:

–Es... Essalawmaleýkum!

Törde, goşa ýassygy tirsekläp ýatan pyýada ýüzünü galdyrdy. Mergene keltejik nazar oklady. Çopanyň ýüregi gürsüldäp urdy:

ol Mänelini tanady. Emma ýakymyz geňirgendi. Daşyndan göräýmäge Ata ýigrimi başyň gerdeninden basana meňzeýärdi. Öz ýigrimi ýaşyndan has uly görünýärdi. Özüm, näme üçindir, bezemendi. Başyndaky burmalary seçelenip duran silkme telpek täzedi. Telpege zehin bary siňdirilipdir. Nepis tikilipdir. Ýöne çyn ussadyň amal eden telpegem, Mäneliniňgazaply ýüzüni ýumşatmaýardy.

Gotur käsesine çay guýdy-da, Mergeniň ýüzüne synly garady:

–Ýagşy ýigit, geliş niredendir, ugur hanjak?

Goturyň tutumy-da, ötgür äheňi-de ýüregi gamly-dertli çopana ýaramady. Ony ynjytdy: nöker ýerliksiz ýere hoşalsyraýan ýaly bolup göründi. Ol: «Gapysyndan pena gözläp gelenime, nöker heşelle kakýarmyka?» diýdi. Üstüni ýakymyz oýa basdyrdy. Emma sesini çykarmady. Gotura nägile garady-da, oňdy.

Mergen nähak kine edýärdi. Goturyňkeşbinde-de, äheňinde-de ýürege agram salar ýaly zat ýokdy. Dogumly, edenli adamyň sesem, basymam ötgür bolýar.

Mergen dil ýarmaga ýetişmedi. Ata Mäneli öňürtdi:

–Mergen, geliş obadanmy? Hoş habaryň ýok ýaly. Demiňi hossaly alýaň.

– Obalyk iş gutarypdyr, serdar. – Mergen öz sesini tanamady. – Men namysa galdym.

Ata Mäneli tirsegini ýassykdan göterdi:

–Gelin bigäne bilen baş goşupmy?

Mergen gepläp bilmedi. «Ýok» diýen manyda başyny ýaýkady.

–Sen namysyňy depelän kim? – Ata Mäneli Mergene çişerildi. – Beg-töre namysyňa tokunanam bolsa aýt. Çekinme. Seň namysyňy meň mauzerim gorar.

«Seň namysyňy meň mauzerim gorar...» Bu sözler merdiň çyn hossaryň sözleri ahyryn!

Depelenen, namysa galan halatyňda hossar tapynmak arkaly bolmak... Onda-da garaşylmadyk bir halatda tapynmak... Adam ilki ýüregi, durky bilen galkynjak eken. Ýeňillik bilen dem aljak hatyrasynyňgörlenine buýsanjak eken. Soň... Soň howandaryň hoş sözi, rehim-şepagaty Mergeniň erkini, süňňüni goram-gowşak etdi. Çopanyňhäliden bäre ýüregine çöken ezýet, jerhet birden tolkunddy. Böwedi böwsen sil kimin çogup çykdy. Ol gözýaşyny

ýuwutjak boldy. Oturan ýerinde döşüni mynçgalap yrandy. Dişlerini gysdy. Emma gözýaş eýgertmedi. Çişen, gyzaran gözlerden paýrap gaýtdy. Çopan bagryny keçä oýkap, silkinip aglady...

Ata Mäneli – bu güýçli, gaýratly kişi Mergene tarap dertdeşlik bilen garady-da, elini çayly käsesine ýetirdi.

Dagly ýürek nalanda oňa söz bilen melhem edipbolmajagyny Ata Mäneli bilýärdi. Namys ezýetiniň göterimsiz labyry oňa tanyşdy. Oňa diňe gözýaş ýatdy.

Özüne erk etmek, gözýaşy, hasraty ýuwutmak Ata Mänelä ýeňil düşenokdy. Derdi çökder bolanda, ol çola ýerde bagryny ýere oýkaýardy, ýaraly şir kimin nagra tartýardy. Atany gagşadan gazap, damarlaryny gyýym-gyýym eden ýiti agyry şol nagra bilen onuň är ýüreginiň gatlaryna siňer giderdi. Şonuň üçinem, Ata Mäneliniň gam-gussasy syrylmazdy, gahar-gazaby egsilmezdi.

Mergen kem-kemden köşeşdi. Goturyň uzadan bir käse çayyny içdi. Onuň dem alşy kadalaşdy. Gözüniň owasy giňedi. Ol öz hasraty barada söz açdy. Ýanyp, azm urup açdy:

– Ykbal meni bir takwa goja bilew duz-emek edipdi. Imany hemra bolsun pahyryň. Mergen boşan käsesini Gotura uzatdy. – Ol garakçy gojuklaryň çopanydy. Men çolukdym. Ol pahyr: «Mergen jan, men ýetim diýip, egniňi gysmagyn. Musulman musulmanyň doganydyr» diýerdi. «Dogan dogana hiç wagt zulum etmez. Golundan gelse, başga zulum etjege-de etdirmez. Seň ýagşyňy ýaýar, aýbyňy örter» diýerdi. Men goja ynandym. Şondan soň ýetimligiň derdeserem ýeňledi gitdi. Durdy gojugam garaşyk etdi. Oglundan öň meni öýerdi. Uly il haýran galdy. Neneň haýran galmajak! Beýle haýyr-ygsan türkmende günde-günaşa edilip durlanok ahyryn. Gojuk soňam garaşyk baryny etdi: üstüme tamkepbe dikdi, ýerli-suwly etdi. Meň depäm gök diredi. Ýene-de takwa gojany ýatladym. Täze ojagynda tagam-duz taýýarladym. Ona aýat okatdym. Musulmanyň musulmana doganlygy hak eken diýdim. –Mergen agzyna zäk atylan dek ýuwdundy. – Ynha, birdenem beýle göterimsiz hyýanat. Ogul ornunda öýeren batragyň gelnine el urmak... Men näme diýip, näme aýtjagymy bilemok. Diňe bir zat aýan: menem, takwa goja-da salgyma çapypdyrys. Zamanaň ýörelgesi başga eken. Zabunlyk, azgynlyk.

Ejizi depelemek. Güýçlä tagzym etmek. Zamanaň şundan başga ýörelgesi ýok eken. Ne musulmançylyga sarpa goýulýar, ne-de kyýamat-magşar ýada salynýar.

Gotur geň galyp, başyny ýaýkady:

– Adam matlap arabam, jomartlyk satjak eken-ow.

Mergen alawlap ýanda:

– Aldaw-hile, haramlyk-zabunlyk zamanaň ýörelgesi bolsa, däbem, ýörelge-de inçelip gidip oturmaly-da.

Gotur ynamly gepledi:

–Mergen, hemme zadyň gözbaşy güýçdür. Güýjüň bolsa, gabahat zamanada-da bagtyň daş ýarar.

– Nöker, meni indi hiç zat bagtly etmez. Hallygözeli ýitirip, Hallygözele duşmajagymy bilýän. Onsoňam, adamda ýat-huş diýen bir zat bar. Olaryň üstünden ätlemek hemme kişä berilmändir.

–Mergen Goturyň ýüzüne hykaratly garady. – Bu gün aglap, ertir gülüp bilýän bolsa, adamyň ýürerinde jerhet saklanjakmy?

Ata Mäneli ýüzüni galdyrawokdy Ol Mergeni-de, onuň hasratyny-da unudana meňzeýärdi. Hakykatda, onuň pikiri uzakdady. Ol molla Wahyt bilen soňlanmadyk jedele dolanyp barypdy...

–Molla aga, ýetim çopanyň nalasyny eşitdiňmi? Onuň başyndan inen agyr heläketçilikseň gözüň öňünde janlandymy? Janlanan bolsa, aýt bakaly ikimizden haýsy birimiz mamla? –Mäneli öz soragyna özi jogap berdi. – Men mamla. Taňrynyňgazabyndan gorkup, mukaddes zada sežde edýän barmy? Ýok. Il-güne, onuň asuda durmuşyna öňýeten topulýar. Mänede Perman baý, Maryda, çöl eteginde Hojamyrat baý. Derýa boýunda Durdy gojuk. Olaryň hiç birem akylsyz-pähimsiz adamlar däl. Şerigatdanam habarlydyr olar. Şonda-da, Durdy naçara el urupdyr. Är-aýaly aýra salypdyr. Naçary ölüme itiberipdir. Indem iki tiräniň arasynda duşmançylyk tutaşar. Onsoň, gojugyň iflisden näme tapawudy bar? Zorlamak, sütem etmek. Umyt bermek, aldamak... Ol näme etsem, öňümden gider öýdýär. Sebäbi Durdynyň öz batragynda gözi eglenenok. –Mäneliniň kalbyna aralaşan gozgalaň artdy. – Adamlary mukaddes zat eýmendirenok. Adamy mukaddes zadyň aňyrsynda duran güýç eýmendirýär. Sen, molla, haklaşygy kyýamat-magşara goýup, mukaddesligi üýşendiriji, ysgyndan salyjy güýçden-gudratdan kesýäň. Ýamanlyk edene

gaýtawul bermeseň. Oňa ýagşylyk etseň. Hyýanat edeniňňünde baş egseň. Sabyrly bolsaň Taňrydan tap diýseň, garaşsaň. Nesýe jeza näçe gazaply bolsa-da, adamlaryň ýüregine gorky salyp bilmez. Rüstem güýç, nagt jeza, ine, haramhoruň, azgynyň damaryny ysgyndan saljak gudrat. Mäneliniň dogumly ýüzi gyzaryp gitdi. – Durdy gojukdan zowal soralsa, onlarça zynakäriň ini tikeneklär. Onlarça naçaryň namysy depelenmez. Telim obada mukaddeslik berkarar tapar... Mollaaga, sen akylly adam. Serhetsiz geçirimlilik ynsany peselder. Ony erkden-ygtyýardan keser. Bu köre hasa zat ahyryn.

Wahyt molla agras dillendi:

–Ata, sen musulmançylyga, ata-baba gelyän ýörelgä nyrh kesmäge haklymykaň?

–Musulmançylykdan men başym çykanok. Başga bir zada welin, şübham bar: hyýanat edene haýyr-sahabat görkezmek, türkmeniň ata-baba gelyän ýörelgesimikä?

–Taňrynyň emri külli musulmana dahyllydyr.

–Men, molla aga, kazy däl. Şonda-da, meň bir zada gözüm ýetik: Mergeniň dagly ýüregine seň öwüt-ündewiň melhem bolmaz. Melhem meň mauzerimiň buz ýaly nilindedir...

Mäneli başyny galdyrdy. Mergeni dikanlady. Onuň atlanmaka bir zady döwnäsi gelyärdi: Hallygözel diri gaýyp bolan bolaýmasyn? Zenanyň özüni derýa oklanyny gören ýok. Onuň jesedem hiç kimiň gözüne ilmändir. Ýöne, tapdan salyjy söhbete nädip itergi berjek? Onsuzam ganjaryp duran ýara nädip duz sepjek?

Duz sepmelidi. O zatlary anyklaman, döwnemän atlanmak çetindi. Ýene bir elhenç apadyň gopaýmagy daş dälidi. Mergen pajygaly waka anyklyk saljak ýalňyz adam. Çaly eýýäm çölden saýlanandyr. Agyram, ýowuzam bolsa, Mergeniň diline itergi bermelidi.

–Mergen! – Ata Mäneli gepe öwrüm bermedi. –Gelin diri ýitig bolaýmasyn? Jesedini görmän, öldi diýmek çetin zat.

Mergen umytsyz seslendi:

–Hally aýatda diri dälidir.

– Sen umytdan irräk düşýän bolaýma?

Mergen Çalynyň ir bilen ideg-sorag edendigini aýtdy. Hallynyň toýlydygynam, gojugyň çaganyň ganyna galandygynam sakynyp,

ýuwdunyp agzady.

Mäneli takatsyz gepledi:

–Durdy dine zynakärem däl-dä, onda.

–Ganhor ol. Goturyň ýumruklary düwlop gitdi. – Dabanyndan soýsaň ony.

– Ataly-ogla bir hatyn buýrulmandyr. – Mäneli öz-özi bilen gürleşän dek pessaý hümrüdedi. – Ol wenezzyna musulmançylygyň kada-talabyny bilýändir öz-ä. Garaw görerin öýdendäldir-dä.

–Serdar. – Mergen aladaly gepledi. –Derýanyň boýunda iki oba haçan çaknyssa çaknyşybermeli. Jeň oduny tutaşmanka söndürüp bolmazmyka?

Ata Mäneli Mergene söýünç bilen garady: çopan il agysyny aglaýardy.

Jeň oduny köremänkä söndürmegiň ýoly ýok dälde. Töwella bar. Hun bar. ýöne Mergen namysyna nyrh kesmez. Onda ikinji ýol galýar: Durdyny gümlmeli.

Ýeseriň ýedi ýere kösti degmez ýaly edip gümlmeli...

Mäneli Gotura hökümlü seretdi:

– Mergeni nökerleriň arasyna elt. Naharlaň.beriň. Ýarag dakyň. Gürüň gutarypdy. Emma Mergen Mäneliniňkeltejik permanyndan many alyp bilmedi. Özelenip gepledi:

– Serdar, men umyt bilen gelipdim.

– Men saňa wada kyldym. – Mäneliniň ýüzi agraldy. – Wada bergidir.

– Durdy gojugy öldüreniň bilen... – Mergen sägindi. Dodaklaryny ýalady. – Serdar, gojugyň ganyny içenim bilen, ýüregimdäki ot sönmez. Ar-namysy ýörelgesi...

Mäneli çopanyň matlabyna düşündi. Sowuk dillendi:

–Men ynsabyma geňeşip göreýin.

Mäneli gapa tarap yöneldi.

Mergen öýden çykanda, yranyp gitdi. Ol ümürde ýörän ýalydy.

Gotur gün öýleden agansoň atlandy. Ol gojuklaryň bagyny nazarlap ýola düşdi.

(dowamy bar)... Romanlar